

מעשי בנין ומלחמת סמכות

הרצל ברגר

צעד מכריע לקראת הגשמת מטרתה הציונית של הסתדרות העובדים. כוחות רבים בעם היו שותפים במעשה היסטורי זה אך ציבור הפועלים המאוגד בהסתדרות הכללית הורה את הדרך, התייצב בראש המערכה המדינית והצבאית, הטיל על עצמו את עול ההגנה שמה נשאו בו כנאמנות ובהצלחה. פנימה ניטשה מלחמה מרה על עצם תביעת המדינה היהודית. ומפלגות וסיעות שהתנגדו להעלאתה של תביעת המדינה התנגדו. כמובן, לשמוש בכוחה וסמכותה של ההסתדרות — לשם השגת „תביעתה של מפלגה אחת, והתאזרה זאת מפלגת הרוב“. בתקופה ההיסטורית הזאת היתה המלחמה על מלוא סמכותה של ההסתדרות לפי עול להשגת מטרתה הציונית לפי הכרעת הרוב שבי תוכה כמלחמה לזכותה לפעול להשגת מטרותיה, כמלחמה להשגת מטרותיה. והשלב הזה בדרך להשגת המטרה עלה יפה.

וכך הגיעה ההסתדרות לידי כך, שלאחר שלושים שנות קיומה, היא עומדת במלוא כוחה, כשגרעין הארץ מה היהודית המתגלם במדינת ישראל נושא בתוכו יסודות חשובים גם להגשמת מטרתה השנייה, החברתית. שלושים שנות פעולתה של ההסתדרות העובדים הכללית הורישו למדינת ישראל יסודות נאמנים של חברה מתקדמת: תפיסה נאורה של ערכים סוציאליים וערכי חירות, משטר עבודה מתקדם וגדבכים להקמת בנין מקיף של בטחון סוציאלי. החברה השיחופית שוב אינה בגדר תביעה וחזון בלבד. משנכנסה ההסתדרות העובדים לעשור הרביעי לקיומה עובדים 53 אחוז מחבריה במעגל המשקי העצמי של ציבור הפועלים המאורגן, על חטיבותיו הקואופרטיביות ועל מפעלי ההסתדרות ומוסדותיה, 53% אלה הם כמעט שליש מכלל המפרנסים בישוב היהודי. אם נוסיף עליהם את העובדים במשק הפועלי העצמי שבמסגרת „הפועל המזרחי“ ושני ארגוני הפועלים האחרים, הקטנים יור תר, את עובדי המדינה, הסוכנות היהודית, הרשויות המקומיות וארגונים ציבוריים אחרים יתברר, כי למעשה ממשל העובדים בישראל אין להם אף בעצם היום הזה מעביד פרטי. רוב החקלאות, רוב התחבורה ושאר השירותים, חלק ניכר מן התעשייה ומן המסחר במדינת ישראל אינם מצויים ברשות הפרט אלא ברשות הכלל, בצורה זו או אחרת.

יתר על כן: מבחינת היקף המשק הציבורי והשינוי מפתח מדינת ישראל, לפי הערך, אחרי ברית המועצות וארצות הדמוקרטיה העממית, ולעומת זה יש לה יתרון. מבחינת היקף המשק המולאם והקוואר

הסתדרות העובדים הכללית מסיימת את שנתה השלושים, בשנת שלוש למדינת ישראל, כגדול הארץ גוונים הצבוריים של העם היהודי בדור הזה, הוץ להסתדרות הציונית, וכגדול הארגונים הציבוריים היהודיים מבחינה מעשית ומבחינה היסטורית כאחת. ארגון פועלים המקיף קרוב למחצית העם; ארגון כלכלי המקיף את רובה המכריע של החקלאות, חלק מכריע בשירותים וחלק ניכר בתעשייה במדינת ישראל; ארגון חברתי שהיקף והקים צורות חברה וחיים שלא נודעו עד כה והן משמשות בסיסי כוח עיקריים למעמד ולעם ויסודות לבנית החברה החדשה במדינה; ארגון לפעולות תרבות, הסברה והינוך שפעולתו מקיפה את הארץ כולה וחלק גדול מן העם; ארגון פוליטי-רעיוני אשר שימש שנים רבות ומשמש גם עתה, הוא גופו וחלקיו השונים, בית היוצר למחשבה המדינית של האומה ולהגשמתה — ההסתדרות, מצבר זה של יומה לאומית ומעמדית ומכשיר זה למשימות השחרור של העם והאדם בישראל, נכנסת לעשור הרביעי כשתהליך הגשמתם של התפקידים שנטלה על עצמה הוא בכל תקפו.

יסודה של ההסתדרות העובדים הכללית היה השלב המכריע בתהליך האיחוד של תנועת העבודה הציונית. רעיון האיחוד הכולל שהונח ביסודה של „אתר העבודה“ לא נתגשם בגלל סירובו של „הפועל הצעיר“ לוותר על קיומו העצמאי ובגלל רושם המהפכה הרדית וחקמת הקומאיטרן אשר פילג את חברית העולמית „פועלי ציון“. אך מה שלא עלה במסגרת מפלגה החל מתגשם במסגרת ההסתדרות. מפלגות המיעוט שמרו על עצמאותן ועל סמכויותיהן הפוליטיות כמפלגות אף ביקשו לצמצם את היקף פעולתה של ההסתדרות לבל תפלוש לתחום שייחדו לקיומן העצמאי. אף על פי כן התרחבו בהתמדה סמכויות ההסתדרות והיקף פעולתה. היא מיוגה בתוכה ארגון הלוחם לענייני יום-יום של ציבור הפועלים, ארגון הבונה משק וארגון בעל מטרות פוליטיות ברורות, ציוניות-סוציאליסטיות, עם כל העניקו אוטונומיה רעיונית רחבה לכל החטיבות שבתוכה, ובכללן ארגון לא-ציוני וארגון לא-סוציאליסטי. המטרות הגדולות של ההסתדרות העובדים הרגו ממסגרת פעולתו של ארגון להקמת משקים שיתופיים בעיר ובכפר ושל איגוד מקצועי וכל פעולתה היתה מכוונת להשגת מטרותיה הגדולות. לאחר שלושים שנות קיומה עומדת ההסתדרות כשכוחה עמה ומאתוריה ככרת דרך גדולה להשגת שתי מטרותיה הגדולות. הקמת המדינה היהודית הוא

ויכולתם בניהול המשק ממלאים את המסגרת הפורמאלית של חירות פוליטית תוכן ממשי. בעת ובעונה אחת גדול חלקו של המשק השיתופי בכלכלה הבלתי-קאפיטאליסטית. כמחצית מחברי ההסתדרות העוסקים במעגל המשקי העצמי של ציבור הפועלים אינם עובדים שכירים כלל, אף לא עובדים שכירים במפעלים ציבוריים, אלא עובדים במשקיהם השיתופיים הם. בעית העתיד הגדולה של החברה הסוציאליסטית, בעית מעמדו של העובד במשק הציבורי, הולכת ונפתרת, הלכה למעשה. עם עליית משקלו של המשק הציבורי ועם קיום החירות הפוליטית במדינה, הבעיות האלה עדיין לא נפתרו, כשם שעדיין לא נמצאה הדרך הנכונה הממוזגת בעלות עובדים במשקיהם עם פיקוח ציבורי יעיל, אם של המדינה ואם של מסגרת ציבורית אחרת. ערות לכך הם לבטי ההסתדרות בשאלות הקואופרטיבים למתחבריה; עדות לכך היא ההתקדמות המועטת של שיתוף העובדים בהנהלת מפעלי החרושת של ההסתדרות וגילויי המתיחות בין הממשלה לבין עובדי המדינה. ספק הוא אם בכלל תיתכן דרך מיוזג אחת שתהיה הולמת את כל הענפים והמפעלים. יש להניח, כי בסופו של דבר יקום ויותאם סולם של מיוזג בין שתי צורות המשק הציבורי, לפי מעמד המפעלים לגבי הצרכים שהם מספקים, לפי חשיבותם במשק הלאומי, לפי ההון הנדרש לפעולתם וכיו"ב — החל במשק הנתון כולו בבעלות המדינה או הארגון הציבורי ובר הנהלתם, שמידת השלטון העצמי של עובדיו אינה חורגת מסמכויותיו של ועד עובדים במשק פרטי, וכלה במפעל קואופראטיבי טהור שהפיקוח עליו אינו עובר את מידות הפיקוח הממשלתי במשק קאפיטאליסטי בימים כתיקונם. כאמור, ההסתדרות עדיין לא פתרה את הבעיה הזאת ואי-פתרונה מוליד גילויים קשים בחייה ונושא בחובו גם סכנות פוליטיות חמורות. לא מקרה הוא שההסתדרות מכיון שהקימה מפעלים לתפארת, שתנועת הפועלים העולמית מתברכת בהם, ברקה ומצאה כי רבים מבין אלה שאינם עובדים בהם חדורים בגללם התנגדות להסתדרות, ורבים מבין אלה העובדים בהם חדורים בגללם התנגדות להסתדרות ולמפעלים שהם עובדים בהם גם יחד. נראה כי ההתקדמות בדרך השלטון העצמי של עובדי מפעלים ציבוריים פיגרה אחרי התקדמות המפעלים עצמם ואחר רי ביסוסה וקיומה של החירות הפוליטית במדינה, וההסתדרות חייבת להקדיש תשומת לב מוגברת לבעיה זו, על שני גילוייה: לעשות להרחבת השלטון העצמי של העובדים ולביצור סמכותה של ההסתדרות ופיקוחה המרכזי היעיל על משק העובדים בארץ.

כל אלה אינם אלא חבלי גידול והתקדמות, חבלי המהפכה הלאומית והחברתית הגדולה המתחוללת בארץ זו.

פראטיבי, על ארצות הסוציאליזם הדמוקראטי, ואולם קודמת היא לארצות אחרות מבחינת העלאת בעיות של המשק הציבורי ופתרוןן. שלושה תפקידים חייבים לקיים הסוציאליזם: להבטיח דמוקראטיה חברתית עליידי בעלות ציבורית על אמצעי הייצור; להבטיח דמוקראטיה פוליטית, כלומר את חירות האדם בחברה; להבטיח דמוקראטיה כלכלית, כלומר שלטון עצמי של העובדים במפעליהם. ברית-המועצות וארצות הדמוקראטיה העממית התקדמו מאד בפתרון הבעיה הראשונה, בהעברת אמצעי הייצור לבעלות המדינה, אך הן שוללות לימים ארוכים כל חירות פוליטית ולמעשה אין בהן זכר לשלטון העצמי של העובדים במפעליהם, יוגוסלאביה הגיעה למעשה למשטר של הלאכה מלאה כמעט, והיא שוקדת על פתרון בעית השלטון העצמי במפעלים, אך היא שוללת את החירות הפוליטית, ובאין דמוקראטיה פוליטית לא תיתכן גם דמוקראטיה כלכלית. ארצות הסוציאליזם הדמוקראטי מקיימות את החירות הפוליטית אף הקימו תנועות קואופרטיביות גדולות המקיפות מיליונים ומקיימות ביניהם דמוקראטיה צרכנית, אך עדיין הן בראשית דרכן להעברת אמצעי הייצור לבעלות ציבורית ועדיין לא העלו כלל את בעית הדמוקראטיה הכלכלית היצרנית. פעלה של ההסתדרות בישראל בהקמת משטר חברתי וכלכלי חדש מטבע הדברים לא היה מכון להעברת המשק הישראלי כולו לבעלות ציבורית ולביטול של הקניין הפרטי על אמצעי הייצור, שתי שיטות המשק קיימות בישראל זו בצד זו: שתיהן הולכות ומתרחבות בתהליך הבנין הכללי של הארץ, ובמידה שהיו העברות מתחום המשק הפרטי לתחום המשק הציבורי הרי לא יצאו הללו מגדר חילופי-כוחות שכיחים במשק הקפיטליסטי. שתי שיטות המשק קיימות ומתפתחות זו בצד זו במדינת ישראל ואין כל כוונה להצר צעדי שתיהן, כי רק בגידולן הערובה לפיתוח הארץ והמשק, לקליטת העליה הגדולה ולקיום רמת חיים הוגנת לישוב, אכן משקל המשק השיתופי והציבורי בתוך המשק הישראלי כולו עולה בהתמדה אם כי הוא גדל מתוך התחרות הפשוטה במשק הפרטי.

התמורה החברתית המתחוללת בישראל היא תמורה כוללת, המקיפה את שלוש הבחינות של החברה הסוציאליסטית ואינה מצטמצמת, כבארצות אחרות נתונות בתהליך התמורה הזאת, בהשלטת עקרון סוציאליסטי אחד או שנים על מנת ששני העקרונות הנותרים או העקרון האחד שנתר יושלם אחר כך, אם בדרך של התפתחות אולוציונית ואם בדרך משבר מהפכני. החירות הפוליטית במדינת ישראל נשמרת עם עליית משקלו של המשק הציבורי והשיתופי; גדולה מזו, השחרור הכלכלי מתלות בבעלי הון פראטיים ועלית רמת החיים החברתית של המוני עמלים

בהטיית זעם העם כלפי בעליהתחזות ואנשי הבורגנות הגדולה, הכמורה והקצונה וכלה בגילוי המתמיד של הבירות חבלנים, סוטים, בוגדים וקושרים, שעליהם הוטלה האחריות לכל הכשלוניות והסבל. טיטו התחיל בהטיית זעם העם אל האימפריאליסטים וסוכניהם, אחר כך הוסיף עליהם את הקומאיפורם וסוכניו ועתה הוא מסתפק בקומאיפורם ובסוכניו בלבד. המהפכה שלנו אין לה במי להסית, אין לה כלפי מי להטות עם זעם העם על הסבל שהיא גורמת בהכרח, אין לה במי לכלות את חמתו, ולאורך ימים אין לנו להצטער גם על כך, שהמהפכה שלנו טהורה יותר, שהיא מעוררת — או צריכה לעורר — בעם יצרי התגדרות ויצירה בלי לעכר איתם בתאוות נקם ודם, אך, כאמור, גם היא גורמת סבל, גם היא מעוררת זעם והזעם הזה מופנה כלפי המהפכה עצמה וכלפי מחולליה ומדריכיה, את תוצאות הזעם הזה ראינו בבחירות המוניציפאליות האחרונות.

למלחמת הבחירות המוניציפאליות קדם מאבק על הבחירות המוניציפאליות בתוך ההסתדרות. מאבק זה הוא מסודר, ימיו כמעט כימי קיומה של ההסתדרות. במאבק זה, על זכותה וחובתה של ההסתדרות להפעיל בפעולה המוניציפאלית ובבחירות המוניציפאליות ליות כהסתדרות, משתקף הויכוח הנושן על סמכויות ההסתדרות והיקף פעולתה. בשלושים שנות קיומה של ההסתדרות נתחלפו לא פעם נושאי מגמת הצמצום; אך המגמה עצמה קיימת והרוב הנאמן לדרך שהלך בה מיום יסוד ההסתדרות, לדרך זו שיסוד ההסתדרות היה אחד מציוניו העיקריים, חייב ומצווה להאבק על סמכויותיה הרחבות, על מסגרת האיחוד הפועלי הגדול, רבים במפלגת פועלי ארץ ישראל ידעו לפני הבחירות המוניציפאליות, שאם תותר ויתור אופורטוניסטי למעוט ותקבל את הדעה שההסדרות חייבת להפקיע מתחום סמכויותיה את הפעולה המוניציפאלית, ולמעשה, להפקיעה אחת ולעולמים, היא תמנע הרבה רוגז גם מעצמה גם מן ההסתדרות, תשלול נימוקים ממנגנוניה, ואפשר שתימצא נשכרת מבחינת מספר הקולות שתקבל. אך השיקול ההסתדרותי, הן הצורך לשמור על היקף פעולתה וסמכויותיה של ההסתדרות העובדים לבל יצומצם, הכריע את הקו. אין לך עדות חותכת יותר להכרח הטראגי שהוטל על מעמד הפועלים המגשים את המהפכה העברית להאבק על נפש יעודו עם עצמו, עם כוחות הפירוד וההתפרקות שבתוכו, מאשר הדרך הארוכה הזאת, למן הויכוח הזה על סמכויות ההסתדרות בועידת היסוד שלה ועד המאבק על זכותה לייצג את ציבור הפועלים בפעולה המוניציפאלית בימי מלאת שלושים שנה לקיומה.

מהפכה זו יש לה בעיות המיוחדות לה, אשר שום מהפכה אחרת בעלת היקף דומה לא ידעתה. בעיה חמורה נובעת מעצם התפקיד של הגשמת מהפכה כזאת במסגרת מדינית של דמוקרטיה וחירות האדם. תנועת הפועלים הישראלית אינה היחידה המגשימה את המהפכה בארצה, במסגרת משטר מדיני דמוקרטי. בעיה זו קיימת גם בארצות אחרות; אלא שבארצות אלה היא חריפה יותר. המהפכה בישראל עמוקה יותר, מקיפה יותר, אינטנסיבית יותר מאשר באנגליה ובדומיניונים שבדרום האוקיינוס השקט או בארצות הסקאנדינאביות. היא גם תובעת יתר פעולה ציבורית, יתר התגדרות עצמית ופעילות עצמית של המונים — ומטעם זה יכולה היא להתגשם רק במסגרת דמוקרטית בלי ספק, על אף כל הקשיים הכרוכים בקיום המסגרת הזאת; אין לה כל תקווה להתגשם במשטר של דיקטטורה שבכוחו להתגבר על כל התגדרות עצמית, אך אין בכוחו לשבור התגדרות פאסיבית, אדישות וחוסר התגדרות-אמת. מאידך גיסא חסר הישג הישראלי אותו חינוך דמוקרטי ואותו ליכוד לאומי וחברתי שמצוינות בהם בריטניה והדומיניונים הבריטיים והארצות הסקאנדינאביות — שני יסודות שבלעדיהם גוברים מאד קשיי הגשמתה של תמורה חברתית במשטר דמוקרטי.

לאורך ימים אין לנו להצטער שהמהפכה שלנו מתגשמת תוך שמירה על החירות המדינית ועל זכויות האדם. שמירה זו מציבה גבולות לסבל שהמהפכה הזאת יכולה להטיל על המוני העם לשם הגשמתה. היא מגשרת בין האמצעים לבין המטרה ולאמתו של דבר היא מקרבת את המטרה הסופית, ואינה מרחיקה, היא מונעת מן התנהגות פיתוי עריצות ומן העם את ההכרח להתחיל בעתיד בהקמת בנין החירות שנופץ לרסיסים. אך הדרך הזאת אינה קלה, היא זרועה מוקשים. בדרך הסלעית הזאת אורב לעם, מאחורי כל צוק, הפיתוי לפרוק מעליו את המשא הכבד של המהפכה ולהתנכר לה.

העם הנושא את המהפכה הזאת אין לו במי לכלות את זעמו, אלא במהפכה עצמה, במחוללת ומדריכה. מחוללי מהפכות אחרות ומדריכיהן טרחו לא רק לעורר את התלהבות אלא גם ללבות שנאה ותאוות נקם ורדיפה. במהפכה הצרפתית הגדולה כילה העם את זעמו בניצג המשטר הישן, ואחר כך, בגבור הסבל שהמהפכה עצמה גרמה לו, בסיעות המנהיגים שירדו בזה אחר זה ובירידתם הוצגו לפניו עלידי יורשיהם כבוגדים וקושרים שעברו את העם ואת המהפכה גם יחד. תולדות המהפכה הרוסית הגדולה הן לא בלבד תולדות הישגים, מאבק ודיקטטורה, הן גם פרשה ארוכה של ליכוד יצרי שנאה ועשית שפטים, החל